

REKOMENDACIJOS UŽSIENYJE VEIKIANTIEMS LIETUVOS VERSLO SUBJEKTAMS

Kaip atpažinti korupcijos apraiškas ir į jas reaguoti?

Korupcija. Kas tai?

Korupcija visame pasaulyje pripažįstama, kaip itin didelę žalą valstybėms darantis reiškinys. Nors korupcija, jos požymiai, korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos, subjektai valstybių teisės aktuose yra ir gali būti apibūdinti skirtingai, tačiau pagrindinės nuostatos ir jų esmė artima.

Korupcija dažniausiai suprantama kaip **piktnaudžiavimas patikėta valdžia, siekiant asmeninės naudos**. Vienos iš dažniausiai pasireiškiančių korupcijos formų yra šios: kyšininkavimas, papirkimas, prekyba poveikiu, favoritizmas.

Korupcijos žala vien tik pasaulio ekonomikai – skaičiuojama trilijonais JAV dolerių. Pasaulio Banko duomenimis, valstybės tarnautojams, kasmet sumokama daugiau kaip 1 trln. JAV dolerių kyšių, siekiant palankumo tarptautiniame versle, o valstybės dėl to patiria apie 2,6 trln. JAV dolerių žalą.

Kaip kovojama su tarptautine korupcija?

Šiuo metu **44** EBPO šalys narės (įskaičiuojant ir turinčias partnerystės statusą) yra pasirašiusios 1999 m. EBPO konvenciją „Dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius“ (toliau – Konvencija), kuri nustatė pareigas pasirašiusioms valstybėms:

- Kovoti su užsienio pareigūnų papirkinėjimu;
- Taikyti veiksmingą, proporcingą ir atgrasančią atsakomybę juridiniams ir fiziniams asmenims už užsienio pareigūnų papirkinėjimą;
- Bendradarbiauti tarptautiniu mastu, kovojant su korupcija.

2019 m. pabaigoje, EBPO duomenimis, 28 Konvenciją pasirašiusios šalys vykdė 492 tyrimus dėl užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimo. Šis korupcinių veikų užsienio valstybėse tyrimų mastas parodo, kad kova su užsienio pareigūnų papirkinėjimu pasaulyje yra intensyvi.

Susidūrę su korupcijos apraiškomis, apie tai informuokite:

STT el. p. pranesk@stt.lt, tel. +370 5 266 3333, mobiliąja programėle „Pranešk STT“

Užsienio šalies
antikorupcinę instituciją
(analogišką STT, jeigu
tokia yra)

Užsienio šalies
teisėsaugos instituciją
(pvz., policiją) telefonu ar
atvykus į teisėsaugos įstaigą

Lietuvos Respublikos
diplomatinę atstovybę ar
konsulinę įstaigą

Kokia korupcijos žala verslo įmonėms?

Dažniausiai nurodoma korupcijos žala valstybei, visuomenės interesams, tačiau korupcijos sukeltos neigiamos pasekmės verslui – taip pat skaudžios.

Teisinio persekiojimo grėsmė

Korupcija yra didelė teisinė rizika tiek verslo organizacijoms, tiek ir jų darbuotojams – rizika prisiimti baudžiamąją ir civilinę atsakomybę už organizaciją, taip pat atsakomybę už verslo partnerius, tiekėjus. Patronuojančioms bendrovėms tenka atsakomybės rizika už dukterinių įmonių vykdomą veiklą, o organizacijoms, turinčioms verslą ne Lietuvoje, – papildoma rizika būti patrauktoms baudžiamojon atsakomybėn pagal kitų šalių įstatymus. Remiantis EBPO 2019 m. Konvencijos vykdymo ataskaitos duomenimis, nuo Konvencijos atsiradimo pradžios 1999 m. iki 2019 m. pabaigos ją pasirašiusios šalys nuteisė 651 fizinį ir 230 juridinių asmenų dėl papirkinėjimo užsienyje. Dar 87 fiziniams ir 115 juridinių asmenų buvo pritaikyta administracinė ar civilinė atsakomybė. 2019 m. pabaigos duomenimis 28 Konvencijos šalys narės vykdė 492 tyrimus dėl papirkinėjimo užsienyje. Šie duomenys atskleidžia, kad teisinio persekiojimo grėsmė dėl korupcinių veikų, padarytų užsienyje, yra išties reali.

Žalos reputacijai grėsmė

Korupcija gali negrįžtamai neigiamai paveikti tiek pavienio verslo subjekto, tiek Lietuvos verslo bendruomenės reputaciją. Asmenų ir įmonių korupcinio pobūdžio veiksmai užsienyje gali lemti sektoriaus arba šalies verslo patikimumo mažėjimą tarptautinėje bendruomenėje. Sugadinta reputacija daro įtaką organizacijos vertei, akcijų kainai ir verslo ateities galimybėms. Organizacijos su neetiškos veiklos reputacija laikomos nepageidaujamais verslo partneriais, jos praranda klientus, sunkiau pritraukia gerus darbuotojus. Net įtarimas korupcija gali turėti neigiamos įtakos verslo partnerių ir klientų priimamiems sprendimams. Augantys valdžios institucijų ir visuomenės atskaitomybės lūkesčiai didina spaudimą bendrovėms veikti etiška, didina reputacijos riziką bei sunkina galimas pasekmes.

Didesnių veiklos kaštų grėsmė

Organizacijos dalyvavimo korupcijoje kaina gali būti labai didelė, tiek kalbant apie baudas, kompensacijas už padarytą žalą, tiek apie įmonių patiriamus kaštus, atliekant vidaus tyrimus dėl korupcinių veikų. 2014 m. EBPO ataskaitos apie užsienio pareigūnų papirkinėjimą duomenimis, juridiniai ir fiziniai asmenys, papirkę užsienio pareigūnus sulaukė 5,4 mlrd. JAV dolerių vertės sankcijų (įskaičiuojant baudas, turto konfiskavimą, kompensacijas). Blogiausiai atveju korupcija gali kelti grėsmę organizacijos egzistavimui. Verslo įmonėms, kurios vertinamos, kaip korupcijai neatsparios, taip pat kyla rizika būti pašalintoms iš valstybių skelbiamų viešųjų pirkimų konkursų. Ši praktika – blokuoti korumpuotus tiekėjus – vis dažnesnė ir privataus sektoriaus konkursuose. Įmonės ir jų vadovai kartą įsitraukę į korupcines veikas, gali būti šantažuojami ateityje, o tai taip pat gali prisidėti prie įmonės finansinių nuostolių. Todėl neveiksminga įmonių korupcijos prevencijos politika gali reikšti ir reikšmingus ekonominius nuostolius.

Verslo stagnacijos grėsmė

Reali grėsmė – negalėjimas augti finansiškai, pritraukti investuotojų. Į korupciją įtrauktoms organizacijoms sunku gauti paskolą iš nacionalinių ir tarptautinių finansų institucijų. Jei paaiškėtų, kad lėšų gavėjas yra įsipainiojęs į korupciją, gali nutrūkti esamos paskolų sutartys su kreditoriais ir finansų institucijomis. Atsakingi investuotojai atsisako investuoti į akcijas ir gali atsiimti jau padarytas investicijas, jei paaiškėtų, kad organizacija įsivėlė į korupcijos skandalą. Taigi korupcija lėtina organizacijų plėtrą, inovatyvumą ir prisitaikymą rinkose.

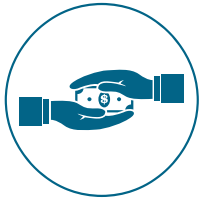
Kaip atpažinti korupciją?

Plėtojant verslą užsienio šalyse, būtina žinoti ir laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų bei rekomenduojama susipažinti su šalies, kurioje veikiama, teisine korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų apibrėžtimi.

Pagal užsienio valstybės, kurioje dirbama nacionalinę teisę, tam tikros veikos gali būti leidžiamos, tačiau toks, užsienio šalyje leidžiamas elgesys, gali užtraukti atsakomybę pagal Lietuvos teisę, kuri atitinka aukščiausius EBPO standartus.

Nežinojimas, kokius veiksmus užsienio šalies valstybės tarnautojai, verslo partneriai gali vertinti kaip uždraustas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, neapsaugo nuo galimų neigiamų pasekmių.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 225–228 straipsniuose nustatyti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų požymiai. Panašūs korupcinių veikų požymiai egzistuoja ir kitose valstybėse. Pagal BK korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos yra šios: **kyšininkavimas**, **prekyba poveikiu**, **papirkimas** ir **piktnaudžiavimas**. Kaip atpažinti šias korupcijos formas?

Kyšininkavimas

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai, tiesiogiai ar netiesiogiai, pats ar per tarpininką: pažada priimti kyšį, susitaria priimti kyšį, reikalauja duoti kyšį, provokuoja duoti kyšį, priima kyšį už teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus už išimtinę padėtį ar palankumą.

Pavyzdžiui: užsienio šalies pareigūnas, tikrindamas verslo įmonės veiklos atitiktį aplinkosaugos reikalavimams, nustatęs smulkių pažeidimų, provokuoja įmonės direktorių, manipuliudamas jam žinoma informacija apie galimas sankcijas, duoti jam kyšį, kad šie pažeidimai nebūtų fiksuojami patikrinimo ataskaitoje.

Prekyba poveikiu

Poveikiu prekiaujančio asmens papirkimas arba kyšininkavimas – tiesiogiai arba per trečiąjį asmenį. „Prekiautojas poveikiu“ yra asmuo, kuris, pasinaudodamas savo įtaka sprendimų priėmėjui (pvz.: politikui, valstybės tarnautojui, pareigūnui, teisėjui), už kyšį pažada jį paveikti, kad būtų atliktas kyšio davėjui naudingas veiksmas.

Pavyzdžiui: vienas iš naujų užsienio verslo partnerių siūlo savo paslaugas valstybėje „X“, siekiant Jums geografiškai išplėsti savo eksportuojamų prekių rinką. Minėtasis verslo partneris pasiūlo už tam tikrą mokestį pasikalbėti ir susitarti su jam pažįstamais atitinkamos ministerijos įtakingais pareigūnais, kad šie išimties tvarka ir per trumpesnę nei oficialiai reikalaujamą laikotarpį, suteiktų licenciją Jums prekiauti savo produktais šioje šalyje.

Piktnaudžiavimas

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo: piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ar viršijo įgaliojimus, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo.

Pavyzdžiui: siekiate gauti leidimą komercinės paskirties pastato statybai užsienio valstybėje. Leidimus išduodančios institucijos darbuotojas, viršydamas šalies įstatymuose numatytus terminus, nepagrįstai ilgai nagrinėja jūsų pateiktus dokumentus, reikalauja leidimo išdavimo taisyklėse nenumatytų dokumentų, vilkina išdavimo procesą.

Papirkimas

Asmuo tiesiogiai arba netiesiogiai, pats ar per tarpininką: pasiūlė, pažadėjo, susitarė duoti ar davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus ar siekiant išimtinės padėties arba šio asmens palankumo, nepaisant to, kaip jo veiksmus suprato valstybės tarnautojas.

Pavyzdžiui: Jūsų įmonė dalyvauja tarptautiniame viešajame pirkime valstybėje X. Vienas iš įmonės darbuotojų praneša, kad perkančiosios organizacijos atstovas neoficialiame susitikime užsiminė, kad kitos pirkime dalyvaujančios įmonės „Z“ direktorius pirkimo komisijos pirmininkui pasiūlė atlygį, jeigu pastarasis padės laimėti pirkimo konkursą.

Kokios korupcijos rizikos?

Užsienyje veikiančio verslo dėmesys, pirmiausia, turėtų būti skiriamas tam, kad su korupcinėmis situacijomis apskritai nereikėtų susidurti – korupcijos prevencijai. Norint išvengti įsitraukimo į korupcines veiklas, prieš pradėdant bendradarbiauti su užsienio subjektais, reikėtų įsivertinti, atkreipti dėmesį į šią informaciją:

- Įmonės, kurios apie save viešai skelbia nedaug informacijos (nėra aiškūs vadovai, akcininkai, įmonės struktūra) gali būti sukurtos specialiai sukčiavimo tikslu arba siekiant nusišalinti kontaktus asmenų, kurie atsakingi už galimai neteisėtas korupcines veiklas.
- Įmonėse, veikiančiose energetikos, statybų ir infrastruktūros vystymo sektoriuose, yra didesnė korupcinio pobūdžio veikų rizika. Šioms įmonėms, norinčioms eksploatuoti energetinius išteklius, pradėti pastatų statybas ar laimėti viešųjų pirkimų konkursus užsienio šalyse, dažnai tenka bendrauti su šių valstybių valstybės tarnautojais, siekiant gauti atitinkamus leidimus, laimėti pirkimų konkursus, dėl to kyla didesnė kyšininkavimo rizika.
- Kai įmonę valdo ar nuosavybės teisių į ją turi valstybės tarnautojas, politikas, gali kilti interesų konflikto rizika, kad šis tarnautojas piktnaudžiaus patikėta valdžia, siekdamas naudos savo atstovaujamai įmonei.
- Kai valstybės tarnautojas, politikas primygtinai rekomenduoja tam tikrą įmonę, kyla rizika, kad šis viešojo sektoriaus atstovas gali būti tiesiogiai suinteresuotas rekomenduotos įmonės sėkme – būti vienu iš valdytojų arba jam gali būti pasiūlytas neteisėtas atlygis (kyšis) už rekomendaciją.
- Įmonės, kurios yra registruotos lengvatinio apmokestinimo zonose (lengvatinio apmokestinimo bendrovės), siekia mažesnio pajamų apmokestinimo, tačiau taip pat gali būti naudojamos ir neteisėtu būdu įgytų pinigų, taip pat ir kyšių, pervedimui, legalizavimui.
- Įmonės, anksčiau vykdžiusios neteisėtą ar įtartinę veiklą ir nevaldančios korupcijos rizikų, gali ir toliau verstis neteisėta veikla.
- Kai užsienio įmonės siūlo didelės apimties bendradarbiavimo, verslo plėtros galimybes, tačiau turi mažai atitinkamos veiklos patirties, yra mažai žinomos šioje verslo srityje, gali kilti rizika, kad šios įmonės yra sukurtos sukčiavimui ar prekybai neteisėta įtaka valstybės tarnautojams, arba neteisėtais būdais siekia viešųjų finansų įsisavinimo per viešuosius pirkimus, projektų įgyvendinimą, koncesijos sutartis ir pan.
- Įmonės, siekiančios neįprastos mokėjimo tvarkos, pavyzdžiui, neįprastai didelių komisinių, sėkmės mokesčių ar atsiskaitymo grynaisiais, kelia riziką, kad pinigai gali būti panaudojami ir kyšių mokėjimui.
- Kai įmonės vengia rašytinių sutarčių arba siūlo pasirašyti sutartis, kurios neatitinka verslo ir Vyriausybės keliamų standartų, kyla rizika, kad tokiu būdu gali būti siekiama nusišalinti neteisėtą veiklą ar išvengti teisinės atsakomybės už vykdomas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veiklas.
- Kai siekiant plėsti verslą į užsienio valstybes, šiuo tikslu užsienio šalyse yra pasitelkiami vietiniai agentai, siūlantys už tam tikrą mokesį pagreitinti verslo plėtros procesą, kyla rizika, kad minėti agentai gali užsiimti užsienio šalių valstybės tarnautojų papirkinėjimu, prekyba poveikiu.
- Kai užsienio įmonės remia labdaros organizacijas, susijusias su valstybės tarnautojais, politikais, ar turi su jomis ryšių, kyla rizika, kad labdaros organizacijos gali būti panaudojamos valstybės tarnautojų, politikų kyšininkavimui už priimtus įmonėms palankius sprendimus.

Ką daryti, kai yra neaišku, ar tai korupcija?

Pasaulyje nuolat keičiantis, sudėtingėjant korupcinių veikų mechanizmams, pateikiami pagalbinais klausimai, kuriuos užsienyje dirbantys asmenys gali užduoti sau, kilus abejonių, ar nesusiduriama su korupcijos apraiškomis:

Ar tai legalu? Kilus abejonių dėl situacijos teisinio vertinimo, reikėtų patikrinti, pasikonsultuoti su įmonės teisininku, kaip tokia situacija galėtų būti interpretuojama užsienio šalies teisės aktuose, aprašančiuose korupcinius nusikaltimus. Kilus įtarimų dėl korupcijos apraiškų – galima tiesiogiai pasikonsultuoti tiek su užsienio šalies antikorpucine agentūra, tiek su Specialiųjų tyrimų tarnyba, susisiekiant apačioje nurodytais kontaktais.

Ar tai etiška? Atsiradus abejonių dėl situacijos etikos, reikėtų įsivertinti, ar minėta situacija atitinka įmonės darbuotojų elgesio ir (ar) etikos kodeksą, darbo taisykles, deklaruojamas vertybes.

Ar tai nežalinga visuomenės interesams? Kilus abejonių, ar tam tikra situacija nėra žalinga visuomenės interesams, reikėtų patikrinti, ar panašių situacijų, kurios tapo viešos, nebuvo nutikę anksčiau ir kokio vertinimo jos sulaukė.

Kilus abejonių, atsakant į aukščiau pateiktus klausimus, rekomenduotina kalbėti atvirai ir aptarti situacijas su vadovais ar kitais asmenimis, kuriais pasitikima, taip pat pasikonsultuoti su šalyje veikiančiomis antikorpucinėmis agentūroms arba Specialiųjų tyrimų tarnyba.

Ką daryti pastebėjus korupcijos apraiškas?

Įmonių siekis atpažinti korupcijos apraiškas užsienyje neturėtų būti nukreiptas vien tik į išorę. EBPO ataskaitos dėl užsienio pareigūnų papirkinėjimo duomenimis, didžiausia dalis – 31% tarptautinės korupcijos atvejų išaiškėja, kai **įmonės pačios praneša apie padarytas korupcines veikas**. Įmonės, kurios teisėsaugos institucijoms pačios praneša apie korupciją, kai kuriose šalyse gali tikėtis švelnesnės, nei numatyta, teisinės atsakomybės (taip pat ir mažesnių finansinių sankcijų). Įmonės, pačios pranešančios apie nustatytas korupcines veikas, dažniausiai identifikavo padarytas korupcines veikas šiais būdais:

Atlikus vidaus auditą ir po įmonių susijungimo ar naujų įsigijimo. Įmonių apskaitininkai ir auditoriai yra itin svarbūs, nustatant korupcines veikas įmonių viduje. Jie apie nustatytas įtartinas situacijas turėtų būti skatinami pranešti įmonės vadovybei, priežiūros organams ir (ar) svarstyti pranešimo galimybę atitinkamoms teisėsaugos institucijoms.

Gavus informacijos iš pranešėjų (angl. *whistleblowers*). Pranešimai apie įmonių korupcines veikas dažniausiai būdavo gaunami iš įmonių vadovų, kurie ją pateikdavo audito komitetams, valdyboms. Pranešimai buvo gaunami „karštosiomis“ telefono linijomis ir iš įmonės darbuotojų, kurie buvo atleisti po nesutikimo dalyvauti kyšininkavimo schemose. Įmonės turėtų diegti ir stiprinti tiek vidaus, tiek išorinius pranešimų kanalus.

Susidūrę su korupcijos apraiškomis, apie tai informuokite:

STT el. p. pranesk@stt.lt, tel. +370 5 266 3333, mobiliąja programėle „Pranešk STT“

Užsienio šalies
antikorpucinę instituciją
(analogišką STT, jeigu
tokia yra)

Užsienio šalies
teisėsaugos instituciją
(pvz., policiją) telefonu ar
atvykus į teisėsaugos įstaigą

Lietuvos Respublikos
diplomatinę atstovybę
ar konsulinę įstaigą